

АНОТАЦІЯ

Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У дисертації розглянуто основні концептуальні положення проблем взаємодії слідчого органів Національної поліції з оперативними та іншими підрозділами під час досудового розслідування. Досліджено сучасний стан наукової розробленості окресленої проблематики, уточнено й аргументовано етапи генези інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції. Констатовано, що питання співпраці слідчих з іншими підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень досить повно вивчені в юридичній літературі. Водночас у них розкрито зміст взаємодії слідчого виключно з оперативними підрозділами або діяльність слідчого безвідносно до його відомчої приналежності чи його співпраця під час розслідування конкретних видів чи груп кримінальних правопорушень. Однак ці публікації не вичерпують всієї глибини проблеми, рішення якої спрямоване на поглиблене дослідження взаємодії слідчих з оперативними та іншими підрозділами одного конкретного відомства – Національної поліції України як самобутнього специфічного підрозділу правоохоронної системи України.

На підставі узагальнення терміну «взаємодія» у філософії, у теорії управління, у соціології, політології та в юридичній науці зроблено висновок про те, що взаємодія виникає в результаті усвідомлення її суб'єктами необхідності здійснення або виконання конкретного завдання у взаємному доповненні та допомозі, що спрямовано на досягнення спільної мети, в результаті чого вони впливають на якісні характеристики один одного. Виходячи з аналізу різних понять взаємодії та з'ясування її основних елементів

взаємодію слідчих з підрозділами органів Національної поліції України визначено як засновану на законі, оперативну, спільну, узгоджену та своєчасну діяльність під час кримінального провадження, що передбачає використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямовану на досягнення завдань кримінального провадження.

Зазначено, що всіх суб'єктів взаємодії під час досудового розслідування припустимо класифікувати за наступними критеріями: 1) за спеціалізацією суб'єктів (спеціалізовані та неспеціалізовані); 2) за ознакою суб'єктів (слідчий, прокурор, суд) або конкретних виконавців (експерти, спеціалісти, ревізори тощо) залежно від етапів досудового розслідування; 3) за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо) з огляду на відчутну специфіку розслідування цих кримінальних правопорушень.

Розглянуто законодавче врегулювання взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування, унормоване у законах та відомчих нормативно-правових документах України. Звернено особливу увагу на врегулювання цих положень в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженій наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575.

Досліджено врегулювання процесу розслідування та взаємодії окремих суб'єктів між собою в низці зарубіжних країн – США, ФРН, у Республіці Грузії та Республіці Білорусь. Саме ці країни є найбільш яскравими представниками своїх систем права, які досягли вагомих успіхів у боротьбі зі злочинністю. Крім цього, вони мають як схожі з Україною правові системи (Республіка Грузія), так і відмінні (США), а вивчення й аналіз зарубіжного досвіду та його

позитивні аспекти потрібні для їх використання в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

Визначено принципи взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України. До них, з огляду на неоднозначність цього положення, припустимо віднести: здійснення взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами виключно в межах наданих їм законом повноважень; організуючу роль слідчого і його процесуальну самостійність та незалежність під час взаємодії; оптимальне використання сил та можливостей визначених законом суб'єктів взаємодії; своєчасність проведення процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети; виконання завдань розслідування за умов конспірації, суворой конфіденційності і забезпечення нерозголошення даних, що становлять таємницю розслідування; поєднання відповідальності слідчого за виконання загальних завдань розслідування із персональною відповідальністю працівників оперативних підрозділів за виконання окремих поставлених завдань та детально розглянуто кожен із запропонованих принципів.

Акцентовано увагу на відсутності єдиної позиції у питанні щодо видів та форм взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України. Запропоновано класифікувати види взаємодії: 1) залежно від етапу розслідування; 2) залежно від суб'єктів взаємодії; 3) залежно від тривалості здійснення взаємодії; 4) за формами діяльності та 5) залежно від територіального рівня (локалізації). Натомість формами взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими службовими особами Національної поліції України під час досудового провадження є способи організації і порядок зв'язків між суб'єктами взаємодії, узгоджені за низкою суттєвих аспектів, які урегульовані нормами кримінального процесуального законодавства та відомчими документами. Найбільш раціональним як з теоретичної, так і з практичної точки зору є поділ форм взаємодії на процесуальні та непроцесуальні (організаційні).

Під час визначення напрямів взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України розглянуто питання проведення низки слідчих (розшукових) дій – огляду, обшуку, допиту, зокрема одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, а також пред’явлення для впізнання, слідчого експерименту, інших процесуальних дій. Досліджено оприлюднені у юридичній літературі позиції науковців з цих суперечливих питань та обґрунтовано рекомендації щодо залучення слідчим до участі в діяльності слідчо-оперативної групи інших службових осіб органів та підрозділів Національної поліції з метою досягнення завдань проведення кожної з зазначених процесуальних дій. Констатовано, що взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції України має різні специфічні напрями залежно від мети проведення окремої слідчої (розшукової) дії та досудового розслідування в цілому, від встановлення обставин, які підлягають доказуванню, від ситуацій, що виникають під час кримінального провадження та низки інших факторів. Їх знання та врахування в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень дозволяє вчасно звернутися до відповідного підрозділу Національної поліції України, визначити завдання взаємодії, оптимально й доцільно використати наявні сили й засоби з тим, щоб провести необхідні процесуальні й непроцесуальні дії швидко, повно й оперативно, а в підсумку – досягти завдань кримінального провадження.

У дисертації здійснене комплексне дослідження низки наукових положень, пов’язаних з проблемами взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування, сформульовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе значення для науки кримінального процесуального права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності та правозастосовної практики. Зокрема, *вперше* надане авторське визначення взаємодії слідчих з підрозділами органів Національної поліції України як заснованої на законі, оперативної, спільної, узгодженої та своєчасної діяльності під час кримінального провадження, що передбачає

використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямованої на досягнення завдань кримінального провадження. Серед критеріїв класифікації суб'єктів взаємодії під час кримінального провадження аргументовано й обґрунтовано виділення окремої самостійної групи – за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо) з огляду на те, що суб'єкти, яких залучатиме слідчий до їх розслідування, різняться залежно від мети та завдань у кожному з кримінальних проваджень. Первинним елементом взаємодії визначені її види, що являють собою певну сукупність способів взаємодії слідчого з оперативним працівниками, експертами та іншими суб'єктами й утворюють наступну класифікацію: 1) залежно від етапу розслідування (під час здійснення досудового розслідування; під час судового розгляду); 2) залежно від суб'єктів взаємодії (взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, яких залучають для проведення досудового розслідування; взаємодія слідчого та працівників оперативних підрозділів з іншими учасниками кримінального провадження; взаємодія слідчого та обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками під час застосування спеціальних знань); 3) залежно від тривалості здійснення взаємодії (цільова (разова, одномоментна); періодична; безперервна); 4) за формами діяльності (процесуальна; непроцесуальна (організаційна)); 5) залежно від територіального рівня (взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні локального (місцевого) характеру; регіонального характеру; загальнодержавного характеру). *Удосконалено* етапи становлення взаємодії слідчого з огляду на особливості розвитку України та тривалий період входження до інших державних утворень, що дозволяють виділити наступні етапи генези інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції під час досудового розслідування: 1) з XI до початку XVIII століття; 2) з першої

половини XVIII століття до 1917 року; 3) з 1917 до 1960 року; 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року дотепер; напрями, що забезпечують найбільш ефективну взаємодію, її законодавче забезпечення та висловлення й обґрунтування пропозицій щодо внесення з цією метою змін і доповнень до частини 2 статті 38, до пункту 3 частини 2 статті 40, до статті 41 КПК України, до частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію»; обставини, які має врахувати слідчий, визначаючи службових осіб Національної поліції України з урахуванням поставленої мети під час підготовки й проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. *Дістало подальший розвиток* визначення змісту взаємодії як найбільш активної й цілеспрямованої консолідації сил та засобів державних органів та службових осіб, уповноважених вирішувати поставлені перед ними спільні завдання; безпосередній порядок взаємодії слідчого з підрозділами та службовими особами Національної поліції України, врегульований відомчими нормативно-правовими актами; дослідження правової основи діяльності слідчих з підрозділами та службовими особами у низці зарубіжних держав (зокрема, у США, ФРН, у Республіці Грузії та Республіці Білорусь як у найбільш яскравих представників своїх систем права, які досягли досить вагомих успіхів у боротьбі зі злочинністю) з метою вивчення й аналізу зарубіжного досвіду й використання його позитивних аспектів у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

Ключові слова: досудове розслідування, слідчий органів Національної поліції, оперативні підрозділи, спеціаліст, взаємодія, принципи, види, форми взаємодії, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, завдання кримінального провадження.